

Kód kursu: SP7MP_MTO2 Metodologie 2

Číslo úkolu: 5

Autor: Bc. Barbora Chalupníková (397005)

Kvalitativní výzkum:

1) Téma, problém otázka, úvod a cíle výzkumu.

Téma: Tranzitní program z pohledu rodičů

Projekt je zaměřený na **postoje rodičů k tranzitnímu programu a s tím související změně jejich rodičovské role.** Tranzitní program je určený pro žáky posledních ročníků praktické školy. Tito žáci docházejí na praxi do běžných firem. Díky tomu si mohou vyzkoušet chod na pracovišti a rozvíjet tak svoje pracovní kompetence. Smyslem tranzitního programu je pomoci žákům uplatnit se na otevřeném trhu práce. Tím dochází samozřejmě k podpoře jejich osamostatnění, objevování nových zájmů, seznamování se s novými lidmi atd. Současně se však také mění role jejich rodičů. Tím, že děti jsou samostatné, nepotřebují již tolik podpory a pomoci z jejich strany. Péče o potomky tedy není již tak intenzivní. Je otázkou, jak tato změna v péči působí právě na rodiče. Jaký je jejich názor a postoj k tranzitnímu programu vůbec? Jak vnímají změnu jejich rodičovské role? Je důležité pracovat s rodiči, neboť to jsou především oni, kdo své děti podporují, věnují jim péči a lásku. Je potom zřejmé, že když se dítě osamostatní, ovlivní to celou rodinu. A nejvíce právě rodiče. Podstatnou a nedílnou součástí tranzitního programu by tudíž měla být také práce s rodiči, kteří se podílejí na vytváření prostředí podporující rozvoj dítěte.

Cílem diplomové práce je zjistit postoje a názory rodičů na tranzitní program, osamostatnění jejich dětí, změnu rodičovské role. Na základě sběru těchto dat je dalším cílem navrhnout způsoby a možnosti, jak s rodiči těchto dětí pracovat, čemu se vyvarovat. Je to také vhodný způsob práce s rodiči žáků nově zařazených nebo uvažujících o zařazení do tranzitního programu.

2) Hlavní výzkumná otázka (1) a vedlejší výzkumné otázky (maximálně 5)

Hlavní výzkumná otázka:

Jak vnímají rodiče změnu jejich rodičovské role a osamostatnění jejich dětí zařazených v tranzitním programu?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jaký je názor rodičů na tranzitní program?

2. *Jaké spatřují rodiče v tranzitním programu výhody a jaká úskalí?*
3. *Jak rodiče vnímají osamostatnění dětí?*
4. *Jak rodiče vnímají změnu jejich rodičovské role v souvislosti s osamostatněním dětí?*

3) Uved'te, zda jste si vybrali kvalitativní nebo kvantitativní výzkumnou strategii a proč jste se tak rozhodli.

Pro realizaci projektu byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie. „*Kvalitativní výzkum používá induktivní formy vědeckých metod, hloubkové studium jednotlivých případů, nejrůznější formy rozhovorů a kvalitativních pozorování.*“ (Hendl J., 2005, s. 63)

Vhodné je tuto problematiku prozkoumat do hloubky, zjistit konkrétní názory a postoje, a to jak otců, tak matek. Kvantitativní výzkum je zaměřený spíše na statistické údaje, ale už méně na konkrétní případy, které v této problematice hrají klíčovou roli..

4) Návrh metody sběru dat, představa o počtu a kontaktování výzkumných jednotek.

Od počátku realizace projektu je navázána spolupráce s občanským sdružením AGAPO, což je organizace, která pomáhá lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním najít a udržet si zaměstnání na otevřeném trhu práce. Zkoumané jednotky budou vybrány na základě kontaktu od zaměstnanců AGAPA, kteří předem s případnými informanty promluví a seznámí je se situací. Poté již bude vše v režii autorky projektu.

Jako hlavní prostředek pro sběr dat je zvolen rozhovor pomocí návodu, kde jsou vymezené oblasti, které chce tazatel probrat. Zároveň je zde dostatek prostoru pro doplnění či pozměnění otázek podle aktuální potřeby. Tazateli je tak poskytnuta určitá volnost při realizaci rozhovoru. (Hendl J., 2005)

Realizace rozhovoru pomocí návodu bude ještě doplněna nezúčastněným pozorováním rodičů v průběhu rozhovoru, což tazateli umožní udělat si lepší obraz o dotazovaném. Nezúčastněné pozorování není tolik nápadné, takže dotazovaný se bude pravděpodobně chovat mnohem přirozeněji, než kdyby věděl, že také jeho reakce stojí v centru pozornosti tazatele.

Rozhovor bude realizován se 6 informanty buď v jejich domácím prostředí nebo na neutrální půdě (př. kavárna). Informanty budou muži i ženy, tedy otcové i matky dětí zařazených v tranzitním programu. Vhodné by bylo realizovat rozhovor vždy s manželským párem, aby mohly být jednotlivé výpovědi porovnány.

Po oslovení informantů, kdy jim bude vysvětlen záměr výzkumu, bude domluven termín (a případně místo) realizace rozhovoru. Úvodní část sběru dat bude zaměřena na získání

základních informací o respondentovi (věk, povolání atp.). Další část bude mít za cíl zjistit postoj rodičů na tranzitní program (klady a zápory) a zaměstnávání osob se zdravotním postižením obecně. Stěžejní část rozhovoru bude zjišťovat názor na osamostatnění dětí respondentů a na změnu jejich rodičovské role.

Celý rozhovor bude nahráván na diktafon a následně převeden do textové podoby. Analýza textu bude provedena prostřednictvím otevřeného kódování, které „odhaluje v datech určitá témata“. (Hendl J., 2005, s. 247) To umožňuje tazateli dále s těmito tématy pracovat dle potřeby.

5) Úryvek z připravovaného nástroje sběru dat - scénář rozhovoru, plán pozorování atd.

Scénář rozhovoru s rodičem:

Co si myslíte o zaměstnávání OZP? Je nebo není důležité a proč?

Myslíte si, že je v současné době v České republice dostatek pracovních příležitostí pro OZP?

Na kterých pracovních pozicích jsou nejčastěji zaměstnávány OZP?

S jakým druhem postižení získají nejčastěji lidé zaměstnání?

Co si myslíte, že by do budoucna usnadnilo zaměstnávání OZP?

Jak hodnotíte tranzitní program? Jaké jsou jeho výhody a nevýhody?

Myslíte si, že tranzitní program usnadňuje dítěti najít si místo na otevřeném trhu práce?

Diskutujete s dítětem o jeho budoucnosti, především o zaměstnání a osamostatnění?

Máte nějaké obavy z toho, až se dítě osamostatní?

Myslíte si, že osamostatnění dítěte ovlivní vaši rodičovskou roli? A jak?

Máte obavy z toho, že se změní váš vztah s dítětem?

Myslíte si, že osamostatnění dítěte může ovlivnit i partnerské vztahy? A jak?

Myslíte si, že organizace, které realizují tranzitní program, také věnují péči a prostor rodičům dětí?

6) Zamyšlení se nad možnými praktickými a etickými problémy při výzkumu

Při realizaci rozhovorů mohou samozřejmě nastat komplikace, na které je třeba se předem připravit. Hlavním problémem může být fakt, že se nepodaří sehnat dostatečné množství kontaktů. Proto je důležité potencionální objekty dostatečně informovat o cílech, záměrech a důvodech projektu. Dále by mohl mít informant pocit, že cílem výzkumu je kritika jeho chování a přístupu, proto je třeba volit vhodné otázky a správně je formulovat. Samozřejmě je nezbytné, aby všichni aktéři projektu podepsali souhlas s použitím získaných informací a dat. Obtíže by se také

mohly vyskytnou při práci s časem (nedostatek/nadbytek času). Proto je třeba se na osobní setkání řádně připravit a zvolit přiměřenou časovou dotaci na realizaci rozhovoru. Protože kladení otázek nemusí být pro člověka příjemnou záležitostí, je vhodné realizovat výzkum v klidném a bezpečném prostředí, kde se informant cítí dobře.

7) Záznam z prvního realizovaného rozhovoru/pozorování/analýzy dokumentu atd spolu s terénními poznámkami.

Vzhledem k tomu, že ještě není zajištěn vstup do terénu, byl rozhovor realizován s rodičem dívky se zdravotním postižením. Dívka v současné době končí střední školu, takže i jí čeká hledání zaměstnání. Situace je tedy podobná jako u mladých lidí zařazených v tranzitním programu. Jelikož však není účastnicí tranzitního programu, rozhovor se zaměřoval spíše na zaměstnávání OZP obecně.

Co si myslíte o zaměstnávání OZP? Je nebo není důležité a proč?

„Zaměstnávání OZP je určitě důležité. Lidé s postižením se potřebují začlenit mezi ostatní, aby nebyli izolovaní a práce jim toto umožňuje. Taky jim to pomůže v postavení se na vlastní nohy. Takže je to určitě důležité a přínosné.“

Myslíte si, že je v současné době v České republice dostatek pracovních příležitostí pro OZP?

„Pracovních míst je nedostatek pro všechny, nejen pro OZP. Tito lidé to mají s hledáním práce složitější. Ale bohužel situace je dnes taková jaká je. Snad se to v budoucnu zlepší.“

Na kterých pracovních pozicích jsou nejčastěji zaměstnávány OZP?

„Tak to nedokážu posoudit, ale když už nějakou práci najdou, tak asi na nějaké nižší pozici nebo při výrobě jednoduchých pomůcek a věcí. Ale záleží na typu toho postižení.“

S jakým druhem postižení získají nejčastěji lidé zaměstnání?

„Nevím, myslím si, že to jsou především lidé s lehčím postižením, protože jsou více schopní najít si a udržet si práci. Nejspíš to asi budou lidé s lehkým mentálním postižením, nevím...“

Co si myslíte, že by do budoucna usnadnilo zaměstnávání OZP?

„Nevím, co by to mohlo usnadnit. Především je důležité mít dostatek pracovních míst pro tyto lidi. Taky by bylo dobré pracovat na jejich vzdělávání. Ale jinak mě nic nenapadá.“

Diskutujete s dítětem o jeho budoucnosti, především o zaměstnání a osamostatnění?

„Ano, bavím se s dcerou o tom, co by chtěla dělat, co jí baví atd. Zajímám se o ní a chci jí maximálně podporovat. Po střední škole si chce najít práci, ale nebude to mít asi úplně lehké, takže chci, aby věděla, že jí budu podporovat, co to půjde.“

Máte nějaké obavy z toho, až se dítě osamostatní?

„Tak asi každý rodič z toho má trochu strach, jak to jeho dítě bude zvládat. Dnešní doba není zrovna moc lehká, ale dcera je šikovná, ona se ve světě neztratí. Navíc u nás doma bude mít vždycky dveře otevřené.“

Myslíte si, že osamostatnění dítěte ovlivní vaši rodičovskou roli? A jak?

„Tak asi už se nebudu o dceru starat tolik jako předtím (ve smyslu uvařit, vyprat atd.), ale pořád to pro mě bude moje holčička. Osamostatnění dítěte ovlivní každého rodiče, záleží na něm, jak se s tím vypořádá.“

Máte obavy z toho, že se změní váš vztah s dítětem?

„No, doufám, že ne. Máme spolu dobrý kamarádský vztah, může za mnou kdykoliv s čímkoliv přijít, takže si myslím, že v téhle oblasti by k žádné zásadní změně nemělo dojít. Jediné, co se asi změní, až se osamostatní, bude to, že se nebudeme vídat tak často, ale tak už to hold bývá.“

Myslíte si, že osamostatnění dítěte může ovlivnit i partnerské vztahy? A jak?

„Tak určitě to prověří pevnost vztahu. Protože když je v rodině dítě, tak se skoro všechny činnosti točí kolem něj. A když tam to dítě už není a rodiče nemají žádné jiné zájmy nebo tak, tak můžou nastat problémy. Ale my máme s manželem v plánu cestovat, každý máme svoje koníčky, takže se snad nesežereme (smích).“

8) Námět k modifikaci výzkumného návrhu na základě předchozího bodu.

Realizace rozhovoru probíhala v časovém presu, takže pro příště je důležité vymezit dostatek času. Také by bylo vhodné na začátku informanty motivovat ke spolupráci a řádně jim vysvětlit důvod, proč se celý výzkum realizuje. Také je potřebné připravit si více doplňujících otázek.

9) Seznam relevantní literatury

ČESKÁ UNIE PRO PODPOROVANÉ ZAMĚSTNÁVÁNÍ: *První dodatek souhrnné metodiky podporovaného zaměstnávání*. 1.vyd. Praha: ČUPZ, 2007.136 s. ISBN 978-80-903939-0-5.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

KREJČÍŘOVÁ, O., aj. *Problematika zaměstnávání občanů se zdravotním postižením*. 1.vyd. Praha: Rytmus, 2005. 87 s. ISBN 80-903598-1-7.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.

MATOUŠEK, O. A KOL. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*.1.vyd. Praha: Portál, 2007. 184s. ISBN 978-80-7367-310-9.

McLEOD, R. *Plánování přechodu do nezávislého života*. Liberec: Centrum sociálních služeb, 2002.

MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1999. 251 s. ISBN 80-85850-75-3.

National Plan for the Creation of Equal Opportunities for Persons with Disabilities 2010-2014: approved by Resolution of the Government of the Czech Republic no 253 of 29 March 2010. Prague: Office of the Government of the Czech Republic, Secretariat of the Government Board for People with Disabilities, 2010. 55 s. ISBN 978-80-7440-028-5 (brož.)

NECHVÁTALOVÁ, V. *Tranzitní program – prevence nezaměstnanosti absolventa*: disertační práce. České Budějovice: 2008. 115 s. Disertační práce na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. [online]

SILVERMAN, D. *Qualitative research: theory, method and practice*. 2nd ed. London: Sage Publications, 2004 . 378 s. ISBN 0-7619-4934-8 (pbk.)

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha : Portál, 2007. 219 s. ISBN 978-80-7367-250-8.

VANČURA, J. *Zkušenost rodičů dětí s mentálním postižením*. 1. vyd. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principál, 2007. 151 s. ISBN 978-80-87029-14-5.

Zajímavé téma, pečlivě zpracovaný projekt. Ale myslím, že na to jdete trochu nešťastně co se týká rozhovoru. Zajímá vás role rodiče, ale ptáte se (poměrně úzce vymezenými) otázkami

spíše na jeho názory. Zkuste rozhovor víc uvolnit, dát prostor delším výpovědím – ptát se například, jak se dítě změnilo absolvováním programu, čeho se rodič bojí, na co je pyšný atd., zkrátka nebýt tak konkrétní, vyhnout se otázkám, které svádějí spíše k určitým deklaracím nebo manifestacím. Nestálo by za to, udělat i rozhovor (o roli rodiče) se samotným žákem? Pořád myslíte na to, co vlastně chcete zkoumat. Také jazyk rozhovoru více přizpůsobte jazyku vašich informantů – nechci podléhat předsudkům, ale průměrný rodič průměrného absolventa praktické školy asi není zvyklý operovat s abstraktními pojmy typu diskutovat, realizovat atd. Přeji hodně zdaru ve výzkumu a v psaní!